

Olof Enckell: Minnestal hållet vid avtäckningen av R. R. Eklunds byst

Talare

Olof Enckell
Professor i svensk litteratur

Datum

9 juni 1962

Plats

Nykarleby

Omständigheter

Källa: Nykarlebyvyer av Fredrik Liljeström

Ragnar Rudolf Eklund var — vid sidan av Zachris Topelius och Mikael Lybeck — den tredje store österbottniske diktare, som har sett dagens ljus här i Nykarleby. Ett och ett halvt årtionde har gått, sedan han dog. Jag skall i minnet dröja vid denne märklige man och hans gärning.

Ödet ville, att jag — ehuru själv nylänning — för omkring 40 år sedan kom i nära kontakt med Vasa nation. Framför allt var det tvenne vasungar jag trädde i beröring med, och ett sällsammare par har jag väl aldrig upplevat. Båda var fullblodsvasungar, österbottningar alltigenom, och båda bar namnet Eklund. Den ene var tidningsmannen, studenthövdingen och idrottsfilosofen Artur Eklund. Den andre var Ragnar Rudolf Eklund. Så vitt jag vet var de två vännerna på intet sätt befryndade med varandra, och de var också många stycken varandra mycket olika.

Jag minns en junidag — jag tror det var år 1925. Vi tre hade begett oss till skärgården väster om Helsingfors. Den tränade idrottsmannen och fäktmästaren Artur Eklund störtök från en klippa, och när han återkom från simturen, trodde man sig se en av Greklands gudar stiga upp ur havet — så fulländat skön var hans gestalt. Ragnar Rudolf — eller R. R. som vi kallade honom — iakttog skådespelet utan andra kommentarer än det för honom säregna, halvt förlägna skrattet. Hela hans personlighet, hela hans varelse talade om, att han för sin del var mycket främmande för dylika kroppsliga prestationer. Där han stod i den friska blåsten, med händerna djupt instuckna i rockfickorna, gav han intrycket, att intet kunde vara honom mera likgiltigt än den bräckliga stofthydda, vid vilken han var tillfälligt bunden under sitt gästspel här på jorden. Men jag erinrar mig tydligt, hur också hans gestalt utstrålade ett slags helgjutenhetens suggestion. Den karaktäristiska, ganska odisciplinerade

hållningen, det utomordentligt fint skulpterade kraniet, den höga och breda vackra pannan, de ytterligt förfinade dragen — så, sade man sig, just så måste den se ut, som endast är inkarnerad andlighet. Så måste en diktare och drömmare se ut!

Sådan jag minns R. R. gick han genom livet helt oavhängig av alla det passandes konventioner, helt oberoende av omgivningens bifall eller klander. Han var i sin livsförsel, och i hela sitt sätt att vara, en man för sig — olik andra, så olik, att han för dem, som inte kände honom, kunde framstå såsom den asociale på sidan av alla samhällliga regler och krav. Vi, som kände honom, vet bättre. Vi vet att sanningen om honom ser helt annorlunda ut.

I själva verket var denne tigande särling och skald en man av högsta ansvarskänsla. Han kunde vara tafatt intill oberäknlighet i sitt förhållande till livets oväsentligheter — i det väsentliga var han målmedveten, koncentrerad, den personifierade tillförlitligheten. Han kunde, när det ville sig så, handskas mycket vårdslöst med sig själv. Men i sin gärning tillät han sig aldrig den minsta vårdslöshet. Sitt levebröd fann han såsom anspråkslös journalist, som sysslade med tidningsarbetets små lapprisaker. Men han lämnade aldrig ifrån sig den minsta lilla notis eller rubrik, som inte var formulerad med minutiös omsorg. Hans redaktionssekreterare visste, att manuskripten, som R. R. levererade, aldrig behövde kontrolleras — i dem var allting intill det minsta kommatecken på sin rätta plats. För R. R. var moralbudet framom alla andra moralbud detta: att ett åtaget arbete skulle bli väl gjort. Det fanns ingenting, som han föraktade mera än det billiga att försöka komma undan till billigt pris. Och detta det väl gjorda arbetets moralbud stod sedan för honom i hela sin stränga oavvislighet, när han i sin verkstad av dikt och dröm utförde sin gärning såsom författare och skald. Att skriva, förklarade han, det är att hugga i granit och göra oåterkalleligt. Så blev hans gärning i smått som i stort — en lovsång till arbetets ära.

Ragnar Rudolf Eklunds diktargärning har ännu inte blivit utforskad. När dess värden engång blivit klarlagda, skall Österbotten, och hela det svenska Finland, få ögonen öppnade för vilken stor och egenartad personlighet och språkkonstnär vi äga i honom.

Liksom hela R. R:s personlighet, i all sin blyga bortkommenhet, kunde utstråla en obeskrivlig charm, så kunde han i sina böcker vara tillgänglig på ett omedelbart vinnande sätt — jag tänker nu exempelvis på den i sin fullkomliga

öppenhet graciösa bok, Liten drömmarpilt, där han så rakt på sak — så osentimentalt, kanske ibland lite sorgset, men oftare underfundigt leende — berättar om sin egen fattiga barndom här i Nykarleby. Men R. R. var inte österbottning för ro skull. Och på samma sätt som han i sitt förhållande till medmänniskorna plötsligt — sådant inträffade nog — kunde övervinna sin tigande bortkommenhet och bli självmedvetet stursk och aggressiv, så kunde också hans språk bli senigt och muskulöst, med knöliga och knotiga ordanhopningar. Så är fallet inte minst i den enligt min mening — kanske allra märkligaste av hans böcker: diktsamlingen Värld från veranda. Denna diktbok är långtifrån att vara omedelbart inbjudande. Men fördjupar man sig i den, kvarlämnar den ett intryck, som jag inte tvekar att kalla: mäktigt.

Värld från veranda! — Denna boktitel måste ha varit mycket målmedvetet uttänkt. I varje fall ger den, med formelartad lakonism, något för R. R:s hela livssyn väsentligt. Han var — jag har redan erinrat därom — han var en tigande man, sluten i sig själv. Men från detta enskilda och privata såg han utöver en värld. Den värld han skådade var förvisso en öppen värld, en djup allmänmänsklig värld. Men detta öppna och allmängiltiga fick i hans föreställning, och i hans konstnärliga gestaltning, genomgående ett mycket bestämt och lättigenkännligt utseende. När R. R. från sin speciella veranda såg ut över världen, var det alltid Österbotten han såg. Om han också tillbringade sitt vuxna liv huvudsakligen i Helsingfors, blev han — så vitt jag kan se — den mest lidelsefullt österbottniske av alla Österbottens skaldar.

Det hörde inte till R. R:s art att sentimentalisera eller förljuva, att — i dålig mening — besjåla den bygd och det landskap som band honom med livslång kärlek. ”Sträng, tigande och tungsint” — sådan tycktes honom den österbottniska slätten, som han med alla sina sinnen, och med hela sin trofasta kärlek — hade upplevat under oräkneliga och ändlösa fotvandringar. Vad han under en sådan höstlig vandring såg, har han med skoningslös saklighet angett med orden: skrumpna fält, torftiga skogsbryn, en å som matt framblänkande slingrar i gyttjiga krökar, och så: kyrkans torn i fjärran — det är allt. Men i all denna saklighet förnimmer man hos R. R. ständigt en ton av djuptblickande ömhet, och över all torftighet välver sig åter och åter en hög, oändlig rymd. I det poem, som inleder diktsamlingen Du stallbror med Gud, talar R. R. om de österbottniska armodsstugorna i hans barndoms landskap, och om ändlösheten som spejar in genom gardinlösa fönster:

En brunssvängels ensamma gnissel höres. Mitt i en syssla hejdar sig någon — kanske uppfångade hon Guds rösttalande mäktigt genom stillheten.

Den torftighet, den fattigdom, som hos R. R. oftast präglar det österbottniska landskapet, sammanhänger väl med, att han själv levde sina österbottniska barndoms- och ungdomsår i så stort armod. Men i hans förhållande till hembygden förnimmer man aldrig den minsta nyans av bitterhet eller känslösam klagan. Han var österbottniskt stolt, och det är med en för hela hans diktarkynne egendomlig blandning av humor, ömhet och av biblisk högtidlighet, som han i Värld från veranda hyllar Österbotten:

Armodets bistra munbitframräcker du, mitt gräshoppsland, åt kräsne vandrarn.

— — —

Tunga av ensamheteka över dina marker johannitiska fotsteg.

— — —

Se, framför oss på slättens bord, det simpla fårade, dukar landet upp vad det förmår.

Jag tror, att armodet, som R. R. i tidiga år fick erfara, präglat hans diktargärning också på ett djupare sätt än att det i hans föreställning kom att ge färg åt hela det österbottniska landskapet. Den som lever sin barndom där nere — i svårigheter och bekymmer — han får lära sig det rika lågperspektivet, som aldrig på samma sätt öppnar sig för kullarnas barn.

När R. R. talar om sina uppväxtår — och han gör det ofta — då ser vi honom så tydligt inför oss. De andra har farit ut sina sommarnöjen och villor. R. R. är ensam kvar här i staden i Nykarleby, men han känner sig inte lottlös. Han har sin glädje: åt stockrosorna under köksfönstret; han sitter i det skuggiga gömslet under låga dammiga buskar; han leker bland trampgräs och groblad med markens gruskorn och kiselstenar: han följer full av förundran de metallskimrande krypen på deras färder uppför höga hundflokter. Allt detta lilla, och jordnära, blev R. R. mycket kärt.

Och samtidigt blev detta låga, detta av honom så högt älskade låga, en impuls i

riktning uppåt, mot de rymder som välver sig över den österbottniska slätten, där — vid horisontlinjen — jord och himmel möts i en evig parningsakt. Lågt och högt, mark och rymd, veranda och värld — de är i R. R:s diktning oskiljaktigt sammankopplade.

Låt mig här erinra om en dikt, där — så tyckes det mig — R. R:s diktargärning når en av sina höjdpunkter. Dikten återfinnes i Värld från veranda, och den bygger på ett gammalt klassiskt motiv i den svenskspråkiga poesins historia: flyttfågelsmotivet, förut behandlat av Tegnér, Stagnelius och Runeberg. R. R:s flyttfågel-poem har — därom är jag förvissad — medveten anknytning till alla stora försångarna, på samma gång som det är alltigenom personligt och självständigt. I sin dikt besjunger — i sin dikt identifierar sig R. R. med en alldeles bestämd representant för flyttfågelsläktet: en jordnära, en de låga markernas flyttfågel. Fågeln han besjunger är sädesärlan. Och — så tyckes det mig — ingenstans i R. R:s hela alstring får vi blicka så djupt in i hans väsens grund som just i detta sällsamma, i traditionen fast förankrade och på samma gång lidelsefullt personliga poem om slättens och åkertegarnas anspråkslösa sädesärla, som jublande finner vägen till ändlösa fria rymder:

Trångt levde jag och luften var tung. Över åkrarna strök jag, kröp mellan tuvorna,

— — —

Så en morgon föll ett stort krav över mig. Utan att frågavrok det mig på sin rygg

— — —

Nu spelar jublande över ändlösa löftesrika vattenfrihetens obönhörliga vind. Saligt sjunga vingpennorna, de solbadade, de ovetande. En hand rör dem. Säkertledes jag av osvikliga fyror. Var stund öppna sig tusen kosor och jag tar den rätta.

Jag ser, jag ser! Genom ögonlocken, slutnamot ljumma trägna vinden lysa bilder. Min palm, den stilla sjungande i guldstrimmade morgnar förtroligt talande till mig med sitt rasp mot muren, den vänliga, där jag bodde.

Bodde jag där? Jag bara sernågot som måste finnas.

Ragnar Rudolf Eklund var en de anspråkslösa tingens och de låga markernas skald. Han var också en de höga tingens och en den fjärran lockande fria horisontens diktare.

Allt vad han förnam med sitt konstnärsöga blev ständigt likt hans älskade hembygd. Men detta hans älskade Österbotten har i hans diktning förmågan att växa ut över sig självt, att få en vidd, som är mycket vidsträcktare än någonsin den österbottniska slättens — att få en symbolisk djupdimension, som gör hans Österbotten till ett mänsklighetsrike, som tillhör oss alla.

Källa

<div>Nykarlebyvyer av Fredrik Liljeström</div>

Taggar

1960-tal, 1962, Författare, Hyllningstal, Man, Minnestal

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/olof-enckell-minnestal-hallet-vid-avtackningen-av-r-r-eklunds-byst>